

Горлачук Олексій Анатолійович,

судовий експерт відділу економічних досліджень Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат економічних наук

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ НЕЗАКОННО ОТРИМАНИХ ДОХОДІВ

Одним із негативних явищ економічного життя країни є легалізація незаконно отриманих доходів, форми проявленні яких є різноманітними. Економічні збитки, які зазнає суспільство і в тому числі держава, щорічно сягають мільярдів гривень, які «відмиваються» в тому числі і через вітчизняні або ж іноземні фінансово-кредитні установи. В цих умовах судово-економічна експертиза, а саме в розрізі фінансово-економічної та бухгалтерської, є одним із правових заходів у запобіганні та протидії у відмиванні доходів, отриманих незаконним шляхом.

У правовому полі вказані заходи в нашій країні регламентуються безпосередньо Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» та іншими законодавчими й нормативно-правовими актами, а також Конвенцією про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [2–4], оскільки особливістю даних порушень в умовах глобалізаційних відносин є подолання будь-яких географічних кордонів шляхом використання комп'ютерних інформаційних технологій.

Незважаючи на передбачену законодавством систему фінансового моніторингу [5], тобто аналізу фінансових операцій з метою запобігання використанню банківської системи для легалізації таких доходів, вказані явища мають значне поширення, оскільки первинний і фінансовий рівні фінансового моніторингу не завжди дозволяють виявити дані факти внаслідок дії певних чинників.

Не всі банки перевіряють фінансові операції з доходами клієнтів, котрі підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, оскільки зацікавленні у збільшенні своїх активів. Наприклад: переказ грошових коштів на анонімний рахунок за кордон і надходження грошових коштів з анонімного рахунку із-за кордону; переказ грошових коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого або наступного операційного дня іншій особі; відкриття рахунку з внесенням на нього коштів на користь третьої особи; переказ

особою, за відсутності зовнішньоекономічного контракту, коштів за кордон.

Банками в обов'язковому порядку повинна звертатися увага на факти не відповідності фінансово-господарської діяльності юридичної особи тим положенням, які визначені статутними документами. До них належать: не пов'язане з діяльністю особи істотне збільшення залишку на рахунку, який згодом перераховується іншому суб'єкту первинного фінансового моніторингу або використовується для цілей купівлі іноземної валюти, цінних паперів на пред'явника; відсутність зв'язку між характером і родом діяльності особи з послугами, за яким особа звертається до суб'єкта первинного фінансового моніторингу; розміщення на рахунку значної суми готівкових коштів особою, яка за рівнем доходу чи сферою діяльності не може здійснювати фінансову операцію на зазначену суму.

Предметом експертного дослідження легалізації незаконно отриманих доходів, є безпосередні фактичні дані, котрі свідчать про вчинення економічного порушення. Об'єктом дослідження вказаних порушень є бухгалтерська і фінансова звітність підприємств, установ і організацій, до яких належать й фінансово-кредитні установи, в яких здійснюються спроби «легалізувати» незаконно отримані доходи.

Серед основних завдань, які вирішує судово-економічна експертиза у «відмиванні» незаконних доходів, можна виділити: встановлення обґрунтованості списання матеріальних і грошових коштів, встановлення наявності або відсутності матеріальних цінностей і грошових коштів, визначення правильності ведення бухгалтерського обліку, звітності та організації контролю.

При здійсненні судово-економічної експертизи щодо легалізації доходів її об'єктами виступають готівкові й безготівкові розрахунки банків і фінансових установ, звіти банків і фінансових установ про касові обороти, операції первинного і державного фінансового моніторингу, фактографічна інформація з легалізації доходів.

В кримінальних провадженнях за даним фактом експерт-економіст використовує розрахунково-аналітичні прийоми – фінансово-економічний аналіз, аналітичні і статистичні розрахунки, економіко-математичні розрахунки, функціональний аналіз та документальні прийоми – за формою і змістом, зустрічна перевірка, взаємний контроль операцій і документів, інформаційне моделювання та ін.

В процесі експертного дослідження експерт-економіст повинен відповісти на такі поставлені запитання: Чи допущені в системі обліку, звітності і контролю на підприємстві порушення? Чи виявлені на підприємстві порушення при здійсненні розрахунково-кредитних операцій? Чи в повному обсязі і чи в належні строки здійснені

підприємством вказані платежі до бюджету, за договірними зобов'язаннями?

До фактографічних джерел інформації, які використовуються в процесі експертного дослідження, слід віднести баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, виправлення помилок і зміни у фінансових звітах (регістрах бухгалтерського обліку), облікові реєстри капітальних інвестицій, облікові реєстри за операціями на рахунках у банках, облікові реєстри з довгострокових фінансових інвестицій, облікові реєстри операцій з доходів від реалізації [1, с. 332–333].

Якщо порушення розглядається на рівні суб'єкта малого підприємства (мікропідприємства, малі підприємства), то об'єктом дослідження є скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу та звіту про фінансові результати.

До уваги беруться також й облікові реєстри за операціями зі статутним, пайовим капіталом, оскільки одним із найбільш поширених способів легалізації незаконних доходів є розміщення останніх у вказаних фондах щойно створюваного підприємства. Крім того, незалежно від етапу розвитку життєвого циклу суб'єкта господарювання, досліджуються й додатковий та резервний капітал.

Значне поширення легалізації незаконно отриманих доходів, в тому числі й через фінансово-кредитні установи, їх модифікація та ускладнення схем здійснення, вимагає в свою чергу постійного розвитку і вдосконалення судово-економічною експертизою своєї теоретичної та науково-методичної бази, що лише в цьому випадку забезпечить підвищення ефективності їх проведення та дотримання законності в економічній сфері.

Список використаних джерел

1. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник. Київ : Воля, 2004. 656 с.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
4. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029.
5. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.